

Nr 561

Av herr Fälldin m. fl., om främjande av sysselsättningen genom vissa beredskapsarbeten.

(Lika lydande med motion nr 702 i Andra kammaren)

Den äldre arbetskraftens problem har med en alldeles särskild styrka kommit i förgrunden under de senaste åren. Dagens bekymmer hänger i stor utsträckning samman med den dämpning av den allmänna konjunkturen som nu råder. Men företeelser från tiden före den nuvarande konjunktursvackan ger oss anledning att se dessa frågor i ett längre perspektiv. En sammanställning över nedläggningsstudier som olika arbetsmarknadsforskare gjort och som avser nedläggningar under 1960-talets första del visar att det redan då — trots en allmänt sett hög efterfrågan på arbetskraft — visade sig särskilt svårt att omplacera de äldre friställda. Detta gällde oavsett i vilket yrke de tidigare varit sysselsatta, och det gällde även i orter och regioner med ett rikt differentierat näringsliv. För personer i 55-årsåldern och däröver ter sig mera sällan omskolning som ett realistiskt alternativ. Det är ingen överdrift att säga att vissa grupper i vårt samhälle får betala den standardstegring som det stora flertalet åtnjuter. Detta gäller i hög grad dem som i den s. k. strukturomvandlingsprocessen, vilken medvetet påskyndats genom olika samhällsåtgärder, kommit på sidan eller blivit över. De åtgärder som motiverades som en väg till ökad jämlikhet och som karaktäriserades av klart uttalade avsikter att medverka till att företag med relativt sett sämre ekonomisk motståndskraft skulle slås ut till förmån för arbetskraftsbehovet inom de högavlönade har i stället lett till ökade skillnader. Det måste vara angeläget för var och en som så långt möjligt vill uppnå målsättningen om jämlikhet att bejaka åtgärder i syfte att underlätta för dessa människor att upprätthålla sin standard och köpkraft.

De skyddade verkstäderna har kommit att utgöra ett ofta använt alternativ. Begränsningsfaktorn därvidlag torde i första hand vara svårigheterna att finna de rätta produkterna då produktion också i denna form förutsätter att varorna kan avsättas.

En väg som man börjat pröva under senare delen av 1967 och som från vårt håll framfördes motionsvägen vid föregående års riksdag utgör den s. k. halvskyddade sysselsättningen. Verksamheten är så upplagd att arbetsgivare som i sin produktion eller verksamhet kan bereda arbetsuppgifter som kan skötas av personer, vilka på grund av ålder eller av ett begränsat

handikapp har svårigheter att finna anställning i den öppna marknaden, kan efter godkännande av länsarbetsnämnd erhålla bidrag med 2 500 kronor per halvår och arbetsuppgift.

Att man inte i nöjaktig utsträckning lyckats bereda de äldre sysselsättning belyses bl. a. av nödvändigheten att med förtur utreda arbetslöshetsförsäkringsfrågan för den äldre arbetskraften, vilket skett genom den s. k. KSA-utredningens förslag. Proposition till vårriksdagen har aviserats med anledning av utredningens förslag. Hur angelägna sådana förbättringar som utredningen föreslagit än är, måste anlitaandet av en arbetslöshetsförsäkring betraktas som den sista lösningen även för dessa äldre grupper.

En konjunkturuppgång kommer att innebära större möjligheter även för de äldre grupperna att få arbete i den öppna marknaden, och en utbyggd aktiv lokaliseringspolitik kan medföra förbättringar i bygder och regioner där sysselsättningen eljest sviktar. Uppenbarligen kommer många ändå att få svårigheter, och svårigheterna kommer att bli allra störst i glesbygdsområdena. Som en följd dels av riksdagsmajoritetens beslut i jordbruksfrågan, dels av den fortgående rationaliseringen i skogsbruket kommer sysselsättningstillfällena i områden där dessa båda näringar dominerat att bli allt färre, om utvecklingen tillåtes fortsätta utan åtgärder. Mot bakgrund av riksdagsbeslutet angående den framtida jordbrukspolitiken har lantbruksnämnderna landet över gjort inventeringar och därefter fastlagt inom vilka områden som jordbruksproduktionen i fortsättningen skall upprätthållas. Självklart kan en innehavare av en jordbruksfastighet utanför dessa områden fortsätta så länge han själv önskar, men han är inte berättigad till stöd ens i form av kreditgaranti, om han önskar företaga en mindre upprustning som skulle ge honom möjlighet att fortsätta sitt verk intill pensionsåldern. Motiveringen från riksdagsmajoritetens sida för ett beslut av denna innebörd styrdes av tanken att den arbetskraft det var fråga om skulle överföras till högbetalande industrisektorer. Erfarenheten talar ett annat språk. De människor det är fråga om har en medelålder på 55 år, och avståndet till en industriarbetsplats är ofta mycket långt. Möjligheterna till interlokal förmedling är för närvarande närmast obefintliga för den arbetskraft det här är fråga om. Resultaten från de inledningsvis åberopade nedläggningsstudierna tyder på stora svårigheter i detta avseende också i en bättre konjunktur än dagens.

De bygder det här är fråga om är ofta de som bedöms som attraktiva från turismens och friluftslivets synpunkt. Attraktiviteten torde emellertid stå i direkt förhållande till i vilken utsträckning man lyckas hålla bygden levande och bevara landskapets nuvarande karaktär. I de fall samhället genom statsbidrag till stiftelser medverkat till inrättande av naturreservat med i huvudsak social motivering — det vill säga för tillgodoseende av friluftslivets behov — har reservatföreskrifterna kommit att innehålla bestämmelser av den innebörden att gränserna mellan skogsmark, ängsmark och

åkermark icke utan särskilt tillstånd får flyttas. För att på effektivaste och med största sannolikhet billigaste sätt genomföra den målsättningen har man i vissa fall förvissat sig om att jordbruk i någon form och mot ersättning från reservatens huvudman bedrivs inom området. I andra fall — där nedläggning av jordbruksdriften lett till en buskvegetation som tett sig helt oacceptabel från landskaps- och miljösynpunkt — har man genom röjning i form av beredskapsarbete försökt återge landskapet dess öppna och ljusa karaktär. Den hittills vunna erfarenheten visar att detta är en dyrbar form av landskapsvård, som är tänkbar endast inom mycket begränsade områden.

För de kommuner där denna utveckling är särskilt märkbar ökar de redan stora svårigheterna samtidigt som de ekonomiska förutsättningarna att sätta in motåtgärder minskar. Statskommunala och andra beredskapsarbeten förutsätter en rätt hög kommunal insats för att arbetena skall kunna komma till stånd. Åtgärder på landskapsvårdens område kan många gånger te sig mycket angelägna — vartill kommer att naturvårdslagen numera ålägger kommunerna direkt ansvar för naturvården — men de ekonomiska förutsättningarna saknas. I denna situation borde — i avvaktan på vad den av inrikesdepartementet tillsatta arbetsgruppen för glesbygdsfrågorna kan komma att föreslå — genom kommunernas försorg och under medverkan av personal från länsarbetsnämnderna genomföras en inventering som toge sikte på att med utnyttjande av friställd och undersysselsatt äldre arbetskraft svara för den nödvändiga och på sikt säkerligen ekonomiskt välmotiverade landskapsvården. Vid ställningstaganden i anledning av sådana inventeringar måste stor hänsyn tas till människornas situation och deras förutsättningar att på andra vägar kunna erhålla sysselsättning.

KSA-utredningens förslag får anses grundat på uppfattningen att det inte längre går att räkna med att kommunerna skall ta något avgörande ekonomiskt ansvar för den enskilde vid arbetslöshet. Det nu gällande kontantunderstödsförfarandet förutsätter en hög kommunal andel av utgående ersättningar under det att KSA-utredningens förslag förutsätter att staten tar hela det ekonomiska ansvaret. Från samma principiella utgångspunkt finge här skisserade åtgärder lösas. Villkoren för anordnande av beredskapsarbete innebär inte längre att kommun eller godkänd stiftelse måste stå som huvudman. Insatser genom beredskapsarbete bör därför kunna göras inom jord- och skogsbruk utan ekonomiskt engagemang från kommunen.

Skogsbruket torde i dessa bygder komma att utgöra ryggraden för näringslivet även i fortsättningen, varför röjnings- och gallringsarbeten även i fortsättningen borde vara meningsfyllda. Även möjligheterna att utföra skogsgödsling som beredskapsarbete bör prövas.

Kompletterande insatser, ofta av begränsad natur, när det gäller byggnadsbeståndet eller av annan grundförbättrande natur på småbruk inom dessa områden skulle i många fall skapa förutsättningar för en annan driftinriktning, som vore mera anpassad till marknadens behov, bör också kom-

ma i fråga som beredskapsarbete. Därigenom skulle förutsättningar för meningsfylld verksamhet intill pensionsåldern kunna skapas.

I andra fall åter torde den från flera synpunkter bästa lösningen vara att finna i att verksamheten på ett småbruk förklarades som halvskyddad sysselsättning. Brukaren skulle i sådana fall få gängse ekonomiskt stöd i likhet med vad som gäller för personer i andra näringar som kommit i motsvarande situation.

I statsverkspropositionen anmäles under elfte huvudtiteln att det inom Kungl. Maj:ts kansli tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppgift att pröva och successivt lägga fram förslag till åtgärder för att tillförsäkra befolkningen i glesbygden en samhällelig service som motsvarar tidens krav. Härtill må i detta sammanhang endast framhållas befolkningsunderlagets betydelse då det gäller att upprätthålla och utveckla servicefunktioner och att det givetvis fordras viss ekonomisk kapacitet hos de enskilda om de nöjaktigt skall kunna utnyttja den service som står till buds. Åtgärder av den art som berörts ovan är väl motiverade från andra synpunkter men skulle därjämte medföra ett bättre befolkningsunderlag och även förbättra befolkningens inkomster. En fördel ligger också däri att man med utnyttjande av arbetsmarknadsmyndigheternas organisation och erfarenhet kan genomföra åtgärderna mycket snabbt, så att rådrum kan erhållas för planering och genomförande jämväl av andra åtgärder, bl. a. sådana som kan väntas i anledning av arbetsgruppens verksamhet.

Departementschefen har i statsverkspropositionen anhållit om riksdagens yttrande i anledning av vad han anfört under Arbetsmarknad m. m.

Det synes lämpligt att riksdagen i sitt yttrande anhåller att ovan angivna åtgärder vidtages.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen — i syfte att bereda sysselsättning för friställd och undersysselsatt äldre arbetskraft i glesbygderna — i sin skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av vad departementschefen anfört om arbetsmarknadspolitikén måtte anhålla

att såsom beredskapsarbete må bedrivas dels landskapsvårdsarbeten, dels skogsarbeten, såsom röjning, gallring och gödsling, dels byggnadsarbeten m. m. vid jordbruk, samt

att småbruk i vissa fall må utgöra arbetsplats för halvskyddad sysselsättning.

Stockholm den 26 januari 1968

Thorbjörn Fälldin (cp)

Nils-Eric Gustafsson (cp)

Sven E. Sundin (cp)

Axel Wikberg (cp)